

מבז"ט מזהר"ג
שיחות הר"ן

שיחה ט'

עם
ביאור חברותא
ללימוד בעיון

סכין לא נותנים במתנה

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מח גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר

(חי"מ שמו שמוח)

שיחות הר"ן סימן ט'

בְּשֵׁם הַפְּעֵל שֵׁם טוֹב וְקָרוֹנוֹ לְבִרְכָה, שְׂפָכִין אֵין נוֹתְנִין בְּמִתְנָה, חִינּוּ שְׂאֲחָד לֹא יִתֵּן לְחֵבְרוֹ סִבִּין בְּמִתְנָה:

סכין לא נותנים במתנה

שיחות הר"ן אות ט'

מקום וזמן אמירת התורה
לא ידוע

פתיחה

רבנו אומר כאן בשם הבעש"ט, סכין לא נותנים לחבר במתנה. המקור לזה הוא כנראה רק רבנו. רבים חששו לזה, ומאידך גם רבים דחו דברים אלה כיון שמצינו צדיקים גדולים ואפילו נכד הבעש"ט רבי ברוך ממעזיבוז שנתן סכין ומזלג מתנה לידידו. אבל אנחנו חסידי ברסלב בוודאי חייבים להזהר בזה.

שיחות

שיש"ק חדש ח"ג אות תתכג – שְׁמַעְתִּי מִרְבֵּנוּ ז"ל שְׁאֵמַר בְּשֵׁם הַפֶּעַל שֶׁשׁ טוֹב ז"ל שְׁסַפֵּין אֵין נוֹתְנִין בְּמַתְנָה, הֵינּוּ שְׁאָחָד לֹא יִתֵּן לְחֵבְרוֹ סַכִּין בְּמַתְנָה: (שיחות הר"ן בכתב יד מורנו רבי נפתלי)

שו"ת חיי הלוי (לרבי יחזקאל וואזנער מהדור' תשס) ח"ב סימן פו אות ה' ע"ד – ה) ומה ששאל מע"כ בענין מה שכמו"ה וכו' רצה ליתן למע"כ סכין במתנה ומע"כ חשש למה ששמע בשם מדרש תלפיות שאין לתת סכין במתנה לחבירו ורצה מע"כ לידע דעתי העני' בזה אי יש בכלל לחוש לשמועה זו ואפילו אם נאמר דיש לחוש אולי אין הקפידא רק על הנותן ולא על המקבל. נראה דאם הי' לנו להקפיד ע"ז אז אפילו אם נאמר דהקפידא אינו רק על הנותן מטעם זה, הי' לנו גם שלא לקבל המתנה, כדי שלא יגרום ח"ו דבר שאינו טוב להנותן. אכן נראה דמי שלא קפיד בזה אין מקפידים עליו. וכן שמענו גם מצדיקי עולם שלא הקפידו בזה, ובפרט באופן שמקבלו בשביל להרבות שלום.

ו) הנה חפשי בספר מדרש תלפיות ולא מצאתיה ולא ראינו אינו ראינו. אכן ראיתי בספר שמירת הנפש (אות קנ"ג, בהגהות שמירה מעליא אות פ"ה) שהביא כן בשם הבעש"ט זי"ע שלא יתן אחד לחבירו סכין במתנה עיי"ש². אולם לעומת זה הביא שם מכתב שכתב הרה"ק רבי ר' ברוך ממעזיבוז זי"ע להרה"ק רבי ר' מנחם מענדיל זי"ע ובאמצע דבריו כתב זי"ל והנה לע"ע יקבל כ"ק ממני מנחה קטנה סכין ומזלג של כסף יקבלו לריח ניחוח וכו' ונדפס המכתב גם בספר בוצינא דנהורא ועוד הביא שם מספר זכרון טוב (דף כ"ג:) שהרה"ק מנעשחיו זי"ע אמר על הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע שהי' מחלק סכינים בר"ה להמקורבים לסגולה על פרנסה.

ז) ועוד מקובל אצלנו מפי רבותינו הקדושים זי"ע שהרה"ק רבי ר' אהרן מטשערנאביל זי"ע הי' רגיל ליתן סכין של מילה למוהלים וזה הי' ההסכמה שכבר מותר לו למול ואכן אולי סכין של מילה שאני וגם אולי הי' שם המנהג שמי שרצה להיות מוהל נתן מקודם את הסכין שלו להרה"ק זי"ל ואח"כ כשכבר הסכים שיתחיל במלאכתו אז נתן לו בחזרה את הסכין ועב"פ נראה דמאן דלא קפיד בזה ולא קבל מאבותיו להקפיד בזה אין לו לחוש ובפרט באופן שמקבל המתנה בשביל שלא לעשות ח"ו מחלוקת וכונתו להרבות שלום בודאי גם השם הטוב יברך את עמו בשלום. עכ"ל.

עד כאן השיחות

לקוטי הלכות

אין

קושיות

² ט' יא תמוז תשפ

³ עיי"ש שציינן על מה שכתב בספר שמירת הנפש באות כ' ס"ק קנג לא ישאל אדם כיס וארנקי שלו לחברו כי בזה הוא מוכר מזלו וב"מ דף כז: עכ"ל על זה ציין בהגהות שמירה מעליא אות פה וכן קבלתי שלא ליתן סכין במתנה מטעם זה. וציין על זה ככבית שהמקור הוא שיחות הר"ן אות ט' וכתב על זה אולם בס' לקוטי אמרים ח"ב (מכתב א) שכ' הרה"ק רבי ברוך ממעזיבוז להרה"ק רבי מנחם מענדיל זצ"ל כ' שם בא"ד, והנה לע"ע יקבל כ"ק ממני מנחה קטנה סכין ומזלג של כסף, יקבלו לריח ניחוח וכו', ונדפס גם באגרות קודש ד' ירושלים (מכתב מ"ב), ובס' בוצינא דנהורא, ועיי' בס' זכרון טוב (דף כ"ג:) שהרה"ק מנעשחיו אמר על הרה"ק מלובלין זצ"ל שהי' מחלק סכינים בר"ה להמקורבים לסגולה על פרנסה, וכו' ע"ש, – ובס' סגולות ישראל בהשמטות כ' בשם המהר"ם שיק ז"ל, שמעתי שצריכים ליזהר שלא לשחוק בסכינים ומזלגות כלי אכילה כי מונע הפרנסה ר"ל, וצ"ע מסוכה (נ"ג). לוי הוה מטייל קמ"י דרבי בתמניא סכיני, ואפשר דלמצוה שאני ע"ש.

עוד עיין בספר שמירת הנפש הנ"ל בהערות שבסופו – באות קנ"ג. בהגה שם, שהצה"ק רבי ברוך ממעזיבוז והצה"ק מלובלין זצ"ל נתנו מתנה סכינים להמקורבים, יש לומר דשם מיירי שקנו סכינים חדשים לשם כך לתת במתנה להמקורבים לסגולה על פרנסה, ומה שכ' בשמירה מעליא שלא ליתן לחבירו סכין במתנה, היינו בסכין ישן שכבר הוא השתמש בו יש חשש שנותן לו מזלו, וחילוק זה מסתבר מאד.

- א. ראיתי מבארים כי מתנה נותנים לחבר כדי להתחבר, וסכין הוא מפריד וכעין מה שאמרו במדות ג' ד' טעם שאבני מזבח בעינין חלוקי אבנים שלמות שלא נגע בהם ברזל כי לא ראוי שיונף המקצר על המאריך. וצ"ע הרי אדרבה את הברית החשובה ביותר שלנו שהיא עם הקב"ה אנו כורתים עם סכין דייקא.
- ב. ראיתי מבארים עפ"י חז"ל שונא מתנות יחיה דסכין הוא תרתי לרעותא גם מתנה וגם סכין. וצ"ע א"כ מדוע רבנו אמר סכין אין נותנים ולא אמר סכין אין מקבלים?
- ג. צ"ע אם קודם שנותן סכין יבקש פרוטה עבורו, האם יועיל דנחשב מכירה בזול, או שהשווי פחות פרוטה נקרא מתנה. בביאור עוטה אור כתב שהובא בספר שיח הנשמה של הרב רוזנפלד בשם רבי אליהו חיים רוזין שאם שילם אפילו סכום מועט כבר לא נחשב למתנה. וצ"ע ידוע על צדיקים¹ שנהזרו שלא לקבל מתנה כי שונא מתנות יחיה אפילו כשהפצירו בהם, ומדוע במקום לגרום צער לחברו, לא הסכימו לקבל פרוטה וכבר לא נחשב מתנה. גם ראה בגמ' ב"ב יג:17 שרבי שמעון בן גמליאל סבר בחצר של שותפים שרוצים לחלוק ואין זה שיעור חלוקה, א"א שאחד יכופ את השני שיאמר לו טול ארבע אמות ואני פחות, כי יכול להשיב לו אין לי כסף לשלם, ומתנה איני רוצה לקבל, כי רשב"ג סבר שהעודף בחצר שמקבל הנוטל ד"א נחשב מתנה. וצ"ע מדוע זה שקיבל פחות בחצר לא יאמר לחברו שקיבל ד"א שלם לי כמה שאתה יכול, ונמצא שמוכר בזול ואין זו מתנה.
- ד. צ"ע האם אדם חשוב מותר לו ליתן סכין כגון רב לתלמידו, כי עיקר הנתנה היא הכבוד שמקבל התלמיד ואילו הסכין טפל לזה.
- ה. צ"ע האם מותר ליתן סכין לאדם חשוב, שכיון שמוכן לקבל ממנו כאילו מקבל כבוד תמורת הסכין ואין זו מתנה. נראה אם הטעם כי סכין מפריד ומתנה באה לחבר, אזי מסתמא גם כאן אסור, אבל אם הטעם משום שונא מתנות יחיה משמע בקדושת שנתנה לאדם חשוב נחשב קבלה ולא נתינה. מאידך ראה מגילה כח. שרבי זירא לא הסכים לקבל מתנות מבי נשיאה, ורק כשהזמינו אותו אצלם קיבל, ותירץ כיון שמתייקרים בו, כי הוא כמו שמשלם בכבוד תמורת המתנה, אבל דווקא כשבא אליהם וניכר הכבוד לכל, ועיש שר"א גם כשהזמינו אתו אליהם לא הלך מטעם שונא מתנות יחיה.
- ו. לא יתן לחברו סכין במתנה – צ"ע האם דווקא לחברו או גם לשונאו לא יתן סכין, דהיינו האם מזיק לנותן או למקבל?
- ז. צ"ע האם יש חילוק בין סכין ישן לחדש? ראה כנ"ל שרק למי שמבאר טעם האיסור דדמי למשאל ארנקו שהוא כשמשאל מזלו, אבל לשאר טעם נראה שאין לחלק.
- ח. צ"ע האם דווקא סכין או כל כלי ברזל חרד?
- ט. צ"ע האם סכין דווקא חרד או גם סכין כהה שלא חותך אבל צורתו כסכין.
- י. וצ"ע האם דווקא סכין לבדו, או גם מעבד מוזן וקוצץ ירקות שיש בו סכין?
- יא. צ"ע אם נתן לחברו סכין, האם כיון שהוא בתערובת התר מותר או לא שנא.
- יב. צ"ע האם כל תערובת מותרת, אפילו סכין ומזלג או דווקא כשההיתר רוב על האיסור?
- יג. וצ"ע האם רוב ומיעוט נידון בנפח או במספר? כגון מגש חלות שבתוכו סכין, שהמגש גדול בהרבה מהסכין.
- יד. צ"ע האם שייך בזה לומר מאן דקפיד קפדינן בהדיה, כמו שמצינו בסכנה של זוגות בפסחים קי: – נראה שחסיד ברסלב אחרי שרבנו אמר מפורש שלא ליתן סכין, הוא חייב להיות מהמקפידין שלא ליתן.
- טו. לא יתן לחברו סכין במתנה – צ"ע הרי כבר אמר סכין אין נותנים במתנה ומה כוון בכפילות הלשון? אולי הכוונה שלא יתן, והסיבה היא כי אין נותנים, דהיינו בכל אופן ובלי חכמות. שלא יחפש איזה צד להתיר.
- טז. לא יתן לחברו סכין במתנה – צ"ע האם דווקא אחד לחברו לא יתן, אבל שנים לאחד, או אחד לשנים כנהוג שנותנים לחתן וכלה, כן יכולים ליתן?

¹ כגון במגילה דף כח. – שאל רבי עקיבא את רבי נחוניא הגדול (אמר לו) במה הארכת ימים אתו גוויי וקא מחו ליה סליק יתיב ארישא דדיקלא אמר ליה רבי אם נאמר כבש למה נאמר אחד אמר להו צורבא מדרבנן הוא שבקוהו אמר ליה אחד מיוחד שבעדרו אמר ליה מימי לא קבלתי מתנות, ולא עמדתי על מדותי, וותרן בממוני הייתי. לא קבלתי מתנות כי הא דרבי אלעזר כי הווי משדרי ליה מתנות מבי נשיאה לא הווי שקיל, כי הווי מזמני ליה לא הווי אזיל, אמר להו לא ניחא לכו דאחיה? דכתיב שונא מתנות יחיה. רבי זירא כי הווי משדרי ליה מבי נשיאה לא הווי שקיל, כי הווי מזמני ליה אזיל, אמר אתייקורי דמתייקרי בי.

² בבא בתרא דף יג: – (בדין חלוקת חצר שאין בה שמונה אמות נמצא כשיחלקו אין שמה עליה) תניא טול אתה שיעור ואני פחות שומעין לו, רבן שמעון בן גמליאל אומר אין שומעין לו. וכו'... מ"ט דרשב"ג משום דאמר ליה אי בדמי לית לי דמי למיתן לך, במתנה לא ניחא לי דכתיב ושונא מתנות יחיה. עכ"ל הגמ'. ועיי"ש מתיבתא בשם רבנו יונה וחת"ס שחכמים אומרים אין זה מתנה כיון שיש לו תועלת מהחלוקה. וכמו שמצינו במגילה כח שרבי זירא קיבל מתנה מבי נשיאה דאמר אתייקרו בי.

יז. לא יתן לחברו סכין במתנה – צ"ע האם דווקא כשנותן לשם חברות, אבל כשנותן לחתן וכלה עיקר כוונתו שיהיה להם כלים להתחיל את החיים ברגל ימין.

הקדמה

שיחה זו הובאה בהרבה ספרים, ורבים חששו ליתן סכין במתנה, אבל כולם כתבו שהמקור לזה בשיחות הר"ן. מאידך רובם גם הוסיפו שמצינו צדיקים גדולים שלא הקפידו על זה, ועל כן יש שחילקו שרק מי שמקפיד על זה מקפידים עליו. ויש שחילקו/י¹ שרק סכין ישן שכבר השתמש בו לא יתן. ויש שחילקו שרק סכין לבדו אבל עם מזלג או כל דבר נוסף מותר.

עניין זה מצוי בראש השנה שנהגו לקנות סכין חדש, כמבואר בספרים/י² ראה נטעי גבריאל על ראש השנה פרק יט אות ו' וכתב שם בהערה ז' שר' צדוק מלובלין היה מחלק למקורביו בר"ה סכין סגולה לפרנסה. ועי"ש שהעיר על זה משיחות הר"ן ט' שאסור, והביא את המעשה עם רבי ברוך ממעזיבו שלא הקפיד על זה.

רבנו בשיחה זו קיצר מאד בדבריו, ובפשטות מדתם דבריו, משמע שצריך להזהר בכל אופן. גם טעם לאיסור הזה לא אמר, על כן מסתמא אין לנו להמציא ביאור ועל פיו להתיר באופנים שונים.

למעשה ראיתי בספרים כמה ביאורים באיסור הזה: יש אומרים שכמו שאמרו (ב"מ כז:)/י³ שאין אדם משאיל כיסו וארנקו לחברו כי הוא כמו שנותן לו מזלו. כך אסור ליתן סכין לחברו. אבל עי"ש בתוס' שלכאורה אסור משום ניהוש, ומה שתרצו משום רפואה מותר, הקשה על זה הרש"ש מה רפואה שייך בזה. והתורת חיים תרץ שדווקא כשמפרש שלא רוצה להשאיל כי חושש שיקח מזלו אסור משום ניהוש, אבל אם סתם מסרב להשאילו אין בזה ניהוש. אבל צ"ע בשלמא כיס וארנקי בהם נמצא ממונו של אדם שהוא נפשו (כמבואר בתורה מו תנינא) ונפש החיים היא במזל/י⁴, אבל סכין מנין לנו לחדש שגם זה סימן שלוקח ממזלו.

ויש מבארים שסכין נברא להפריד ולקצר חיים, ועל כן לא ראוי ליתן סכין לחברו שרוצה להיות עמו בחיבור ושלום.

ויש מבארים עפ"י (משלי טו כז) "שונא מתנות יחיה", שמדן נשמע לאו, דהיינו שמקבל מתנות לא יחיה/י⁵, וכל שכן כשהמתנה היא סכין, שהוא נברא לקצר חיים. וצ"ע כי לשון רבנו לא יתן סכין במתנה, ולא הזהיר שלא יקבל סכין במתנה.

אבל כאמור רבנו סתם את הביאור וסתם את אופן הנתינה, ועל כן נראה שצריך להחמיר בכל אופן. עוד ראיתי בביאור ים החכמה כאן שמבאר את השיחה הזו לא כפשוטו אלא שסכין רומז לעבודת ה' במסירות נפש ומזהיר רבנו שעבודה כזו שהיא בחי' סכין כל אחד עושה בעצמו אבל לא מייעץ לחברו לעשות.

¹ ראה לעיל מה שכתב בספר שמירת הנפש בהערה.

² בקובץ אור ישראל (מאנסי) ה' (שנה ב א) עמ' קכב במאמר של הרב ברוך כ"ץ על המנהג לקנות סכין חדש לר"ה כתב – ובספר "סגולות ישראל" (מערכת ר' אות ד') כתב: סגולה לפרנסה שמעתי בשם אדמו"ר הרה"ק מהרי"א מזידיטשוב זי"ע שאמר שיקנה לו כל אחד בערב ראש השנה סכין חדש וישחיונו והוא מסוגל לפרנסה על כל השנה, כך שמעתי מפי אנשים נאמנים ששמעו מפיו הקדוש זי"ע ואפשר לפרש כונתו כי סכין פגום רומז לס"מ כמ"ש בתיקונים תיקון כא, מאן סכין פגון דא ס-מ-א-ל-ע"ש, הרי דסכין קודם שהשחיונו דהיינו בעוד שהוא פגום הוא בחי' ס"מ, ואח"כ כשמסירין ממנו הפגימות דהיינו האות מ' דהוא הרע שבסמא"ל שהוא מ' דמות כמ"ש בזה"ק, נשאר סא"ל שהוא שם הקדוש גימטריא פא"י ראשי תיבות פותח א"ת י"ך ובא"ת ב"ש הוא חת"ך שם הפרנסה, וזהו חותך חיים לכל חי וכו' עכ"ל. וכן מצאנו קבלה מהרב הצדיק הקדוש מלובלין זצוק"ל, להיות בראש השנה בביסו סכין חד וחלק* נגד השם של פרנסה המרומז בסופי תיבות פותח' את' ידך, (מעשה יחיאל עה"ת מהגאון ר' יחיאל מיכל היבנר זצ"ל פ' בשלח). ועיין בספר ליקוטי מהרי"ח (ח"ב דף ד') בשם אחד מקדושים דסכין חד הוא סגולה לפרנסה, ושמעתי הטעם משום דסכין שאינו חד עושה פירורין וקשין לעניותא, עכ"ד. וכיוצא בזה כתב בספר לבושי מכלול (קו"א מכללתא ומלבשתא דף ב: אות י'). ויתירה על זו מצאנו מה שסיפר הרה"ק ר' יצחק מנעסכז זצוק"ל שהרה"ק מלובלין זי"ע היה מחלק סכינים בראש השנה להמקורבים, לסגולה על הפרנסה, וכמו שאומרים: החותך חיים לכל חי, וכמו שכתוב פותח' את' ידך כנ"ל. (זכרון טוב דף כג, ג). עכ"ל. ועי"ש שהעיר משיחות הר"ן שלא יתן סכין במתנה.

³ מקור המנהג בספר סגולת ישראל מערכת ר' אות ד' בשם הגה"ק מהרי"א מזידיטשוב זי"ע שאמר שיקנה כל אחד בער"ה סכין חדש וישחיונו ומסוגל לפרנסה על כל השנה עי"ש. וכ"כ בספר זכרון טוב דף כ"ג ע"ב שהגה"ק מנעשחיו זי"ע אמר שרבינו מלובלין זי"ע חילק להמקורבים סכינים על ר"ה לסגולה על פרנסה. אכן יש להעיר בשיחות הר"ן אות ט' והובא בשמירה מעליא אות פ"ה ובסוף ספר בעש"ט עה"ת שהבעש"ט הק' אמר שלא יתן לחבירו סכין במתנה. ולעומת זה ראה בלקוטי אמרים ח"ב מכתב א' שכתב הרה"ק רבי ברוך ממזיבו זי"ע: יקבל כ"ק ממני מנחה קטנה סכין ומזלג של כסף יקובלו לריח ניהוש, וצ"ע. ועי' במנהגי מהרי"ו אות תקכ"ז: ידקדק לכל אחד מבני ביתו סכין חדש לר"ה, וכן מנהג לעלוב.

⁴ בבא מציעא דף כז: ואי סלקא דעתך חיישינן לשאלה, כי מצאו קשור בכיס אמאי כשר ניהוש לשאלה? אמרי כיס וארנקי וטבעת לא משאלי אינשי, כיס וארנקי משום דמסמני, וטבעת משום דמזיני. ופרש"י – דמסמני – מנחשי, ואומר סימן לאדם שמשאיל כיסו שמוכר לו מזלו:

⁵ כמ"ש חז"ל בני חיי ומזוני במזלא תליא. וכן מבואר בנדה טז: שביצירת הוולד נקבע אם יהיה עשיר או עני.

⁶ כמבואר בסוטה דף מז: משרבו מקבלי מתנות נתמעטו הימים ונתקצרו השנים. ובמגילה כח. ר"ע שאל את רבי נחונייה במה הארכת ימים וא"ל מימי לא קבלתי מתנות. (ועיין ר' צדוק ישראל קדושים אות ה' מבאר את שתי הגמרות האלה) (טעם לשונא מתנות וכו' ראיתי מבארים משום סרך גזל שמא לא נותן ברצון וראיתי מבארים משום נהמא דכסופא)

עד כאן ההקדמה

✳

שיחה ט

שמעתי מרבנו ז"ל שאמר/^א **בְּשֵׁם הַפֶּעַל שֵׁם טוֹב זְכוּרוֹנוֹ לְבִרְכָה, שְׁסַפֵּין אֵין נוֹתְנִין בְּמִתְנָה, הַיְנוּ שְׁאֶחָד לֹא יִתֵּן לְחֵבְרוֹ סַפֵּין בְּמִתְנָה:** נראה רוצה לומר שכיון שהבעש"ט אמר שאין נותנים, על כן בכל אופן לא יתן, ולא יחפש איזה אופן של היתר.

העניין מצוי מאד בחתן וכלה, שהמנהג ליתן להם מתנות וביניהם סט סכו"ם ומעבד מזון וכיו"ב, ומעולם לא שמענו שנוהרים בזה. וצ"ע. ואולי זו הסיבה שיש מבארים שרק סכין לבדו אסור ליתן. וראה בביאור עוטה אור/^ב שרבי אליהו חיים רוזין זצ"ל היה מקפיד גם על מגש חלות שבתוכו סכין לא ליתן מתנה. לעומתו הרב שיק/^ג התיר, מגש עם סכין, וגם סט סכו"ם, וצ"ע מה הסברא להקל, עכ"פ משמע שבמעבד מזון וקוצץ ירקות אנ"ש לא הקפידו, ובסכין לבד כולם הקפידו.

עד כאן ביאור חברותא לשיחה ט'

^א כך הגרסה בשיחות הר"ן של רבי נפתלי ראה לעיל בשיחות.

^ב בשם הרב רוזנפלד בספרו שיח הנשמה.

^ג במכתב מח' שבט תשעד.